

Colecție coordonată de
SIMONA REGHINTOVSKI

PATRICK LEMOINE

SĂNĂTATEA PSIHICĂ A GENIILOR

GENII ALE BINELUI,
GENII ALE RĂULUI

Traducere din limba franceză de
Alina Popescu

EDITORI

Silviu Dragomir
Vasile Dem. Zamfirescu

DIRECTOR EDITORIAL

Magdalena Mărculescu

REDACTARE

Sofia Manuela Nicolae

DIRECTOR PRODUCȚIE

Cristian Claudiu Coban

DTP

Mihaela Gavriloiu

CORECTURĂ

Lorina Chițan
Dana Anghelescu

DESIGN ȘI ILUSTRAȚIE COPERTĂ

Andrei Gamaș

Descrierea CIP a Bibliotecii**Naționale a României****LEMOINE, PATRICK**

Sănătatea psihică a genilor : genii ale binelui, genii ale răului / Patrick Lemoine ; trad. din lb. franceză de Alina Popescu. - București : Editura Trei, 2023

ISBN 978-606-40-1938-7

I. Popescu, Alina (trad.)

159.9

Titlul original: La santé psychique des génies. Génies du bien, génies du mal

Autor: Patrick Lemoine

Ilustrații: Frédéric Leclerre

Copyright © ODILE JACOB, 2022

Copyright © Editura Trei, 2023
pentru prezenta ediție

O.P. 16, Ghișeu 1, C.P. 0490, București

Tel.: +4 021 300 60 90;

Fax: +4 0372 25 20 20

e-mail: comenzi@edituratrei.ro

www.edituratrei.ro

ISBN 978-606-40-1938-7

*Pentru Claudie, Stéphanie, Chloé, Brice, Frédéric,
Sébastien, Nathalie și, mai ales, Simone-Charlotte,
fără să-i uit pe Aymeric, Alexis, Hippolyte,
Allan. Pentru mine, ei sunt geniile binelui.*

Cuprins

Introducere	17
<i>Etimologie</i>	18
<i>Ființe ieșite din comun</i>	18
<i>Sunt toate geniile niște nebuni?</i>	19
<i>Tulburarea bipolară și stările modificate de conștiință</i>	20
<i>Genii ale binelui, genii ale răului</i>	22
<i>Diagnosticul meu</i>	23
I. Geniile binelui	25
1. Cele mai mari minți ale tuturor timpurilor	27
Albert Einstein (1879-1955)	28
<i>Un creier diferit de altele</i>	28
<i>Suferea Einstein de sindromul Asperger?</i>	32
<i>Un bărbat complet liber</i>	34
<i>Einstein și familia lui</i>	38
<i>Einstein și comunitatea științifică</i>	40

Marie Curie (1867-1934)	43
<i>Singura femeie care a obținut de două ori Premiul Nobel</i>	43
<i>Eroină de roman</i>	44
<i>Implicată până la capăt</i>	47
Louis Pasteur (1822-1895)	50
<i>Geniul serendipității</i>	51
<i>Entuziasmul este un zeu interior</i>	52
<i>Descoperiri revoluționare</i>	54
<i>Un om comunicator dat naibii</i>	58
Blaise Pascal (1623-1662)	60
<i>O psihoterapie în secolul al XVII-lea</i>	61
<i>O stranie schimbare în viața sa intelectuală</i>	80
Gașca celor trei care a bulversat și chiar umilit omenirea	83
Nicolaus Copernic (1473-1543)	84
<i>Canonic, medic, priceput la toate</i>	85
<i>Descoperirea astronomică a unui om de știință discret: Pământul se învârte în jurul Soarelui</i>	86
Charles Darwin (1809-1882)	91
<i>Cum a devenit creaționismul o erezie științifică</i>	92
<i>Selecția naturală, o idee care a schimbat totul</i>	93
<i>Un spirit fără bariere</i>	94
<i>Plecat în jurul lumii</i>	96
<i>Ideea selecției naturale și a originii speciilor</i>	97
<i>Împotriva rasismului și eugeniei</i>	100

Sigmund Freud (1856-1939)	103
<i>Freud Mesia: psihanaliza, evangheliile, apostolii și discipolii săi</i>	103
<i>Isterie și nevroză sau cum și-a ratat Freud autoanaliza</i>	107
<i>Freud, sever cu el însuși</i>	109
<i>Dar Sigmund Freud, omul?</i>	112
<i>Când instructorii de înot nu știu să înoate</i>	116
<i>Așadar, un geniu al binelui?</i>	116
<i>Un geniu al răului?</i>	118
<i>Freud: cel mai bun și cel mai rău dintre oameni?</i>	124
2. Oamenii faptelor (bune)	130
Niccolò Machiavelli (1469-1527)	132
<i>Un om politic realist</i>	133
<i>Cel care va revoluționa gândirea celor puternici</i>	135
<i>Despre virtute</i>	137
Mahatma Gandhi (1869-1948)	139
<i>Arta paradoxului</i>	140
<i>Practici sexuale... cum să zic?</i>	143
Mustafa Kemal Atatürk (1881-1938)	147
<i>Un șef militar victorios</i>	147
<i>Președintele primei republici turce</i>	149
<i>Un președinte pe cât de iluminat, pe atât de autoritar</i>	151
Nelson Mandela (1918-2013)	154
<i>Simbolul luptei împotriva apartheidului și al reconcilierii</i>	154

<i>Umbra lui Winnie</i>	158
<i>Scandalul Paradise Paper</i>	160
Martin Luther King (1929-1968)	163
<i>O greșeală de tinerețe</i>	164
<i>O viață dedicată unei cauze</i>	164
Zinédine Zidane (1972 —)	166
<i>Cel mai mare fotbalist din istorie</i>	167
<i>Cartonașe roșii!</i>	167
<i>O (singură?) pată pe această imagine</i>	169
<i>Un bilanț pe măsura unui sufletist din cale-afară</i>	169
3. Geniile artei	172
Leonardo da Vinci (1452-1519)	174
<i>Un geniu universal original</i>	175
<i>Născut din iubiri ilegitime</i>	175
<i>Elev al marelui Verrocchio la Florența</i>	176
<i>Artist, inginer genial, inventator prolific</i>	178
<i>Geniul cel mai creativ și mai complet din întreaga istorie a umanității</i>	179
Pablo Picasso (1881-1973)	185
<i>A fost un serial lover</i>	186
<i>Un pervers narcisic?</i>	188
Charlie Chaplin (1889-1977)	193
<i>Ascensiune fulgerătoare, dublată de o viață afectivă complicată</i>	194
<i>Un angajament politic evident de stânga</i>	196

4. Sfinți, însă nu toți angelici	201
Sfântul Dominic (1170-1221)	203
<i>Primul inchizitor?</i>	203
<i>O personalitate uimitoare</i>	207
Ludovic al IX-lea (Sfântul Ludovic) (1214-1270)	209
<i>Regele pios... chiar și în pat!</i>	209
<i>Cruciat sau jihadist?</i>	211
Thomas More (1478-1535)	216
<i>Despre importanța de a avea un ideal... realizabil</i>	217
<i>O insulă numită Utopia</i>	219
<i>Rigiditate psihică?</i>	222
Sora Emmanuelle (1908-2008)	226
<i>Intoleranța față de nedreptate a unei</i>	
<i>puștoaice eterne</i>	227
<i>Fericirea perfectă</i>	228
Maica Tereza (1910-1997)	231
<i>O misiune religioasă</i>	232
<i>Lumea este valea plângerii</i>	233
<i>O sado-maso, Maica Tereza?</i>	235
Abatele Pierre (1912-2007)	237
<i>Dăruire de sine totală</i>	237
<i>Insurecția bunătății</i>	239
<i>Un bătrân foarte modern</i>	239
<i>Stângăcii de parcurs</i>	241
<i>De ce abatele Pierre nu va fi canonizat niciodată</i>	243

Jean Vanier (1928-2019)	246
<i>O mare lucrare umanitară</i>	246
<i>Reproșuri serioase</i>	247
Coluche (1944-1986)	251
<i>Un agitator formidabil</i>	252
<i>Coluche, președinte</i>	252
<i>Partea întunecată a forței comice</i>	254
5. Genii antice și biblice	257
Anticii	258
Pericle (495-429 î.H.)	258
<i>Un bărbat de stânga</i>	259
<i>Acuzat!</i>	262
Marc Aureliu (121-180)	266
<i>Împăratul filosof</i>	267
<i>Singurul defect: un fiu numit Commodus</i>	268
Personajele biblice	272
Cain	272
<i>Prima crimă din istorie</i>	273
<i>O criză de adolescență</i>	274
Noe	277
<i>O poveste care a început rău</i>	277
<i>Un singur bărbat obține indulgența lui Dumnezeu</i>	279
Iov	285
<i>O încercare justă</i>	285
<i>Un bipolar pe cînste</i>	289

Iuda Iscariotul	291
<i>Trădător prin excelență</i>	291
<i>Un alt Iuda, simpatic și curajos</i>	293
II. Geniile răului	297
6. Autorii de genocide	299
Ginghis Han (1155 [?]-1227)	314
<i>Cel mai mare exterminator al tuturor timpurilor</i>	315
<i>Un cuceritor rafinat</i>	316
Caterina de Medici, Carol al IX-lea și Noaptea Sfântului Bartolomeu (24 august 1572)	319
<i>Un butoi cu pulbere, o scânteie și o explozie</i>	319
<i>Caterina de Medici, regentă a Franței</i>	322
<i>Carol al IX-lea, un rege bizar, violent, pervers sau doar nebun?</i>	324
Hitler și Stalin	326
Mao Zedong (1893-1976)	329
<i>O ființă controversată</i>	329
<i>Pervers sexual?</i>	331
<i>Geniu malefic? Și totuși...</i>	334
Pol Pot (1925-1998)	339
<i>Elev slab și student mediocru</i>	340
<i>Tineretea în Franța</i>	341
<i>Fratele numărul unu</i>	341
<i>Nebunie însetată de sânge și absența vinovăției</i>	343

Thomas de Torquemada (1420-1498)	346
<i>Primul dintre marii inchiזורori ai Spaniei</i>	346
<i>Un fanatic... al ideologiei... unei anumite epoci</i>	350
Cu toții (sau aproape) suntem călăi de rând	357
<i>Experimentul lui Stanley Milgram (1960-1963)</i>	358
<i>Rezultatele</i>	359
<i>Interpretare</i>	360
Jocul morții (2009)	361
7. Criminalii în serie	368
Gilles de Rais sau de Retz (1405 [?]-1440)	370
<i>Tovarășul de arme al lui Jeanne d'Arc</i>	371
<i>Ucigașul de copii</i>	372
<i>Copilăria unui monstru</i>	373
Sade (1740-1814)	377
<i>Un sadic în serie</i>	378
<i>Un marchiz în Revoluție</i>	379
<i>Divinul marchiz, un „monstru al libertății“?</i>	383
Jack Spintecătorul (1888)	386
Henri Désiré Landru (1869-1922)	388
<i>Un mincinos profesionist</i>	389
<i>Ucigaș în serie în toiul Primului Război Mondial</i>	389
<i>Procesul: the show must go on</i>	390
<i>Profilul criminalului în serie</i>	392
Doctorul Marcel Petiot (1897-1946)	394
<i>Criminal înnăscut</i>	395

<i>Criminal în serie în timpul Ocupației</i>	396
<i>Procesul „doctorului Satan“</i>	399
Mary Besnard (1896-1980)	401
<i>Văduvă în mod repetat</i>	401
<i>Ancheta</i>	402
<i>Arsenic, fără dantelă veche</i>	403
Lista lungă a ucigașelor în serie	406
Concluzie	412

Introducere

Au făcut ca umanitatea să progreseze cu pași mari, au revoluționat cunoașterea pe care o avem despre lume, pământ, om, s-au bătut pentru ideile lor, au schimbat cursul istoriei, au fost vizionari, au inventat o frumusețe fără egal; toate și toți au împlinit lucruri mărețe, au devenit legendari, numele lor traversează secole și frontiere.

De ce?

Pentru că sunt genii, cele mai mari genii ale istoriei omenirii.

Cu toate acestea, din păcate, unii dintre ei s-au dedicat comiterii răului, să distrugă, să masacreze, să lase o urmă sângeroasă a existenței lor.

Au oare toate aceste personaje extraordinare puncte comune, asemănări?

Etimologie

Dar de unde provine, de fapt, cuvântul geniu? La ce folosește? Ce ne propune? Termenul vine din latinescul *genius*, care, la rândul său, provine din greacă, *γεννάω*, însemnând a da naștere, a crea, ceea ce ne trimite din start către Dumnezeu, Creatorul tuturor lucrurilor. Geniul suprem, fără îndoială... în caz că există. Creația umană poate lua și alte forme, cum ar fi geniul civil sau geniul militar (oximoron, atenție!), geniul lui Aladin așteptând pe fundul lămpii fermecate, dar asta e altă poveste.

Ființe ieșite din comun

La șapte ore de la deces, deși Einstein nu-și dăduse acordul pentru așa ceva, creierul lui era examinat cu mare atenție. Rezultatul: emisferele cerebrale erau mai conectate decât la majoritatea oamenilor.

Însă e oare la fel la toate marile genii? Să fie ele oare de altă natură decât natura umană?

Psihiatru fiind, nu am pretenția că le disec spiritul, iar creierul nici atât, chiar dacă o particularitate anatomică poate să explice totul; încerc doar să înțeleg, să analizez, să construiesc ipoteze. Să le pun în lumină.

Pentru asta, a trebuit să fac niște alegeri. Am selecționat mari savanți, mari spirite din toate secolele, oameni de acțiune (fie că e vorba de mânuit sabia sau mingea), artiști, sfinți, eroi din Antichitate... Și buni, și răi.

Cu siguranță, nu există atâtea femei pe cât aș fi sperat. Asta, din vina culturii umane universal machiste.

Sunt foarte multe personaje occidentale, însă nu destui orientali, africani, americani. Asta din cauza propriei mele incultur!

Cărei trăsături li se datorează realizările? Inteligenței? Norocului, oportunității de care au știut să profite la momentul potrivit? Poveștii lor de viață? Forței sufletești? Corectitudinii judecății? Tăriei în fața oricărei încercări?

Ce secrete au?

La fel ca noi, și ei au făcut greșeli.

Ce slăbiciuni au?

Câtă nebunie e în ei?

O grămadă de întrebări pe care va trebui să le abordez!

M-au interesat parcursurile lor, de multe ori incredibile, elementele-cheie din viața lor, anecdotele bizare.

M-am imersat în profunzimea, uneori abisală, a personalităților acestora; astfel, am început să le evaluez sănătatea psihică așa cum fac zi de zi cu cei care se prezintă la mine la cabinet.

Sunt toate geniile niște nebuni?

Această părere este foarte răspândită. Nu vorbim noi toți despre „savantul trăsniț”? Se impune să constatăm că multe genii mari aveau o mică — sau mare — smin-teală. Einstein, Picasso, Pascal, Freud, Michelangelo, Dalí, Mozart, Mao, toți au suferit de o tulburare mentală, în unele cazuri severă. Cu toate acestea, spre deosebire de ei, Copernic, Gînghis Han, Caterina de Medici, Johann Sebastian Bach erau mai degrabă persoane echilibrate și rezonabile.

Ce au în comun, dacă au ceva, geniile tulburate și cele sănătoase?

Un aspect va fi deci identificarea celor care aparțin mării confrerii a alienaților, a posedaților, a lunaticilor, cum erau numiți pe vremuri, a tuturor celor care au fost cuprinși de un delir al binefacerii sau al distrugerii, și să ne dăm seama cine sunt cei care s-au comportat bine, chiar dacă sunt mai rari. Întrucât fiecare geniu este dotat cu capacitatea de a da naștere (aceeași etimologie), adică de a crea, putem înțelege ușor că se poate considera un dumnezeu, ceea ce-l face să pice imediat în tabăra nebuniei, dat fiind faptul că psihoticii se cred Dumnezeu.

Tulburarea bipolară și stările modificate de conștiință

Se știe că există o legătură genetică puternică între boala numită maniaco-depresivă, inteligență și creativitate; persoanele superioare din punct de vedere intelectual, cât și rudele lor, cei care aparțin tribului Premiilor Nobel, sunt mai adesea afectate de această tulburare decât populația generală. Cu toate acestea, există genii care nu sunt bipolare și bipolari care nu sunt geniali. Totuși, această tulburare reprezintă o parte din soluția problemei spinoase a legăturii dintre geniu și nebunie.

Altă ipoteză explicativă vizează stările modificate de conștiință. Fiecare dintre noi, noapte de noapte, este un pic „nebulă”, adică construiește scenarii improbabile, populate de halucinații în care crede foarte tare, aceasta fiind chiar definiția delirului. Acest fenomen

se numește vis și corespunde unor momente în care se exprimă partea afectivă, irațională, într-un cuvânt, nebună, a creierului nostru.

Se întâmplă ca în timpul zilei să trăim momente de transă, fie a *minima*, când ne aflăm în stări de reverie, iar spiritul nostru vagabondează, „bate câmpii“, ca atunci când medităm, ne rugăm... fie mai intens, ca într-un extaz, mistic sau sexual (orgasm), în momente de exaltare, când suntem sub influența consumului de alcool sau droguri sau când picăm în ele cu ajutorul unui șaman sau al unui hipnoterapeut. În aceste momente de transă, creierul nostru e deosebit de activ și creativ.

Ce este transa? După mine, este vorba despre un moment particular în care se produce o încălecare între două universuri care altminteri se ignoră: pe de o parte emisfera dreaptă, cea a lumii afective, a inconștientului și, pe de altă parte, emisfera stângă, a gândirii, raționalității și raționamentului. Freud a arătat că lapsusurile, actul ratat, visul sunt fenomene care trădează iruperea inconștientului în conștient. În cursul acestor momente particulare, se ciocnesc concepte care nu au nimic de-a face unele cu altele. De exemplu, ca în visul lui Einstein¹: viteză, sanie, zăpadă, stele, chestii care nu au ce căuta împreună și totuși... relativitatea a apărut a doua zi din ele!

Așa că geniu, nebunie, aceeași poveste? Da, dacă luăm în considerare că adevărata creație, cea care va revoluționa totul, se naște în timpul momentelor de nebunie extatică pe care le au; nu, dacă luăm în

¹ Povestit la începutul primului capitol.

considerare că multe genii sunt realiste, știu să profite de intuițiile extatice, dar, în restul timpului, sunt perfect echilibrate.

Cu alte cuvinte, momentele de creație adevărată sunt implicit momente de nebunie, precum cel care l-a apucat pe Arhimede în baie, când a urlat Evrika. Din fericire, aceste momente de nebunie nu sunt neapărat permanente, ca la nebunii adevărați! Cum aș fi eu, de exemplu... dar, iată că mă îndepărtez de subiect... Numai că psihiatru nebun e un pleonasm evident, nu?

Genii ale binelui, genii ale răului

Toate personajele pe care le voi aminti în această carte sunt presupus ieșite din comun și capabile să creze, iar asta indiferent de domeniu, că e pentru bine, că e pentru rău sau adesea pentru ambele și uneori efectiv chiar fără pic de considerație morală!

Avansând în acest demers, m-am găsit, astfel, în fața unei alte categorii de genii: și ele fac lucrurile la nivel mare, populează panteonul nostru colectiv, dar devin faimoase făcând rău.

Vreau să vorbesc despre cei mai răi criminali din istoria noastră, cei care distrug fără să creeze, le dau foc tuturor celor care le încurcă planurile, cei care comit genocide și *serial killers*². Potențialul lor de a face rău fascinează pe măsură. Dar ce se întâmplă oare în capul lor?

² ucigași în serie (N. r.)

Din fericire, dintre 45 de personaje studiate, aceștia reprezintă o parte mică, însă nu infimă!

Ca să putem vedea mai clar, am clasat geniile în două categorii: cei care au căutat mai ales să facă binele, cei care s-au dedicat cu predilecție răului și i-am pus pe unde se putea pe cei care erau... în altă parte. Fără să-i mai pun la socoteală pe cei care erau la mijloc între bine și rău și care reușeau să le îmbine — mai mult sau mai puțin armonios — pe amândouă, pentru că geniile dedicate complet răului sau complet binelui au fost rare, într-adevăr.

Cel puțin aceasta ar trebui să reiasă din paginile următoare dacă nu are loc vreo răsturnare de situație.

Diagnosticul meu

Voi pune diagnosticul meu de psihiatru fiecăruia: bipolaritate, Asperger, depresie, alcoolism, sadism, borderline, paranoia, delir, fanatism, perversitate, dar și normalitate în cazul unora.

În plus, m-am amuzat făcând pe profesorul, evaluând, în cazul fiecăruia, partea de bine și rău, mergând până la a le da nota mea finală, maximum fiind 10, subiectivă și asumată, cum ar fi 10 din 10 pentru Marie Curie, o din 10 pentru Pol Pot.

Un ultim avertisment cititorului: m-am străduit să fiu cât de științific se poate, totodată și prudent, însă fiind curios cu privire la ipoteze și nu m-am abținut mereu să nu fiu pur și simplu speculativ. Însă, la urma urmei, această lucrare nu este un tratat de istorie; este doar relatarea unei plimbări, cea a unui psihiatru

clinician, care tocmai prin ceea ce face își revendică dreptul la subiectivitate și chiar la — o, ce păcat capital — o totală parțialitate. Să mă ierte istoricii adevărați!

Cititorul va ierta, sper, și ireverența mea față de marii noștri bărbați și marile noastre femei. Această carte nu dorește să denunțe zonele de umbră ale acestor personaje excepționale, ci mai degrabă să ceară toate fațetele, chiar și imperfecte, chiar mai întunecate, ale sufletului uman.

Scopul meu e învățatul cu haz!

Nu e de luat mereu în serios ce scriu aici, pentru că oamenii cei mai puțin serioși sunt cei care se iau în serios!

Dintr-un sondaj al Institutului #Lemoine-and-co, realizat pe un eșantion reprezentativ pentru anturajul meu apropiat, reies (aproape) invariabil șapte nume de genii capabile să stăpânească și să revoluționeze cunoștințele timpului lor: Albert Einstein, Louis Pasteur, Marie Curie, Pablo Picasso, Blaise Pascal, Leonardo da Vinci și... Zinédine Zidane. Alegerea este total arbitrară, nu respectă paritatea de gen și sunt nevoit să o accept. Așa funcționează democrația institutelor de sondaj!

Dar gata cu vorbăria și să începem plimbarea noastră genială!

I

GENIILE BINELUI